

KRIZA U SRBIJI I NJEN RASPLET

PISMO PREDSEDNIKA SKJ I IZVRŠNOG BIROA PREDSEDNIŠTVA SKJ

Septembra 1972.

Na sednici održanoj 18. septembra ove godine, Izvršni biro Predsedništva SKJ razmatrao je, uz učešće druga Tita, neka suštinska pitanja ostvarivanja politike SKJ i utvrdio mere koje treba, odlučno i bez kolebanja, preduzeti da bi Savez komunista povećao svoje jedinstvo, akcionu sposobnost i efikasnost u delovanju.

I

Zaključci 21. sednice Predsedništva i Akcioni program Druge konferencije SKJ znače za sve organizacije i vodeće organe Saveza komunista obavezu da u svom praktičnom delovanju reafirmišu i doslednije ostvaruju politički kurs Devetog kongresa SKJ, da otklanjaju nagomilane slabosti u iSavezu komunista, da se odlučnije bore za socijalističko samoupravljanje i politiku ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, da se uhvate u koštac sa svim protivnicima politike SKJ...

Od prihvaćenih stavova i zaključaka sporo se prelazi u akciju. Pri tome, očigledno je da i u redovima Saveza komunista ima nastojanja da se otupi oštrica usvojenih stavova, da se oni razvodne i potisnu u stranu, a praktični poduhvati odlažu i neutralizuju. To dolazi do izražaja u odnosu na pitanja od čijeg rešavanja zavisi jačanje položaja radničke klase u društveno-ekonomskim i političkim odnosima, u primeni ustavnih amandmana, u sprovođenju politike ekonomske stabilizacije, u prevazilaženju socijalnih razlika koje se ne zasnivanju na radu, kao i u drugim oblastima politike i preko Saveza komunista.

U nedoslednostima, kolebanjima i neefikasnosti u izvršavanju usvojenih zaključaka ispoljavaju se mnoge slabosti koje postoje u organizacijama i vodećim organima Saveza komunista:

prisustvo i uticaj interesa i shvatanja oprečnih interesima radničke klase i socijalističkog samoupravljanja;

uticaj birokratskog mentaliteta, sitnosopstveničke stihije i malo-građanske psihologije, što se izražava u zamenjivanju principijelne politike politikantstvom i u prodiranju političkih intriga, koje su često inspirisane od strane neprijateljskih elemenata iz zemlje i inostranstva;

uticaj birokratskog mentaliteta, sitnosopstveničke stihije, tolerisanje pogleda i političkih ponašanja koji su suprotni ideologiji i politici Saveza komunista;

_ neujednačeni kriteriji i različiti stepen intenzivnosti u akciji na ostvarivanju političkih stavova SKJ u različitim društvenim sredinama;

pojave idejno-političke i akcione razjedinjenosti sve do pokušaja obnavljanja i jačanja, u starim ili novim oblicima, grupašenja, frakcionškog delovanja i borbe klika za pozicije vlasti.

Samo beskompromisnom borbom na iskorenjivanju takvih pojava, Savez komunista može da osigura odlučujući uticaj na društvena kretanja ...

Moramo se odlučnije suprotstaviti tendencijama da se demokratizam u Savezu komunista svede na diskusije bez završnice, na prava bez odgovornosti i na formalno-demokratsku proceduru. U istoj meri, treba se suprotstaviti svakom pokušaju da se demokratski centralizam pretvori u birokratski centralizam, u nametanje stavova bez prethodnih demokratskih rasprava u organizacijama i forumima, u vladavinu uskih grupa nad članstvom.

Ponovo ističemo zaključak Druge konferencije SKJ da princip demokratskog centralizma ne važi samo za odnose u okviru republičkih i pokrajinskih saveza komunista, već da je to princip koji važi od osnovnih organizacija do Predsedništva SKJ.

To zahteva odlučno suprotstavljajanje svakoj tendenciji, koja vodi idejnoj i političkoj dezintegraciji SKJ, njegovom pretvaranju u labilnu koaliciju republičkih i pokrajinskih organizacija i razdvajanju radničke klase po nacionalnoj i republičkoj pripadnosti.

Ravnopravno učešće svih saveza komunista republika i pokrajina u građenju zajedničke politike znači i njihove podjednake obaveze za sprovođenje u život demokratskim putem usvojenih zaključaka, podjednaku odgovornost za rezultate politike SKJ.

Predsedništvo i Izvršni biro biće u stanju da redovno raspravljaju sva ona pitanja iz života i delovanja saveza komunista republika i pokrajina koja se tiču politike i prakse SKJ kao celine ako ostvaruju neposredan uvid u sprovođenju usvojenih zaključaka. Dosada je u tom pogledu bilo dosta slabosti. Izvršni biro će izgrađivati takav metod rada i neodložno preduzimati potrebne mere radi menjanja takvog stanja ...

Dokumenti SKJ, Nova inicijativa u SKJ, Beograd, 1972, 5—9.

INTERVJU PREDSEDNIKA SKJ J. B. TITA „VJESNIKU“

8. oktobra 1972.

PREDSJEDNIK TITO: To je upravo ono što sam stalno isticao. Nama treba avangardna partija. A to znači da u njoj ne mogu biti oni koji nemaju apsolutno nikakve veze sa socijalizmom, s komunizmom, koji su zbog karijerizma došli u partiju i koji ometaju razvitak ne samo partijskog života već i naše društveno kretanje uopće. Prema tome, mi moramo očistiti našu partiju . . .

Takvi moraju van iz partije. U protivnom, naš Savez komunista neće biti partija radničke klase, avangarda u koju radnička klasa i narodi imaju povjerenje. Partija je izgubila mnogo na prestižu poslije Šestog kongresa .. .

Vidite, već uoči Šestog kongresa, a naročito poslije, nastala je neka euforija demokratizacije svega i svačega do te mjere da je uloga par-

ije bila potisnuta u svim važnim domenima društvenog života. Ostavljen joj je zadatak samo da ideološki usmjerava. Dakako, partija ima u ulogu, ali to nije dovoljno. Ona u svojim redovima mora imati takve članove i takvu disciplinu kako bi se mase idejno usmjeravale i omogućavalo klasnom neprijatelju da zauzima pozicije kakve danas već, u "aznim oblicima ima u našoj zemlji.

Mi smo, razumije se, uvijek bili i uvijek ćemo biti za demokratski -azvitak. Ali u čemu je suština demokratije? Ne možemo dozvoliti da se lemkratijom koristi svako, pa čak i klasni neprijatelj, naš protivnik, vie možemo. Za takve ne može biti demokratije. Mi ne smijemo zaboraviti da je oslobodilačka borba imala u isto vrijeme i klasni karakter, da e bila i oružana klasna borba. Četnici, ustaše, belogardejci, sve vrste cvislinga, svrstali su se na stranu okupatora kako bi svoje pozicije sačuvali poslije rata. Dakle, to je bila i klasna i oslobodilačka borba...

Predsjednik Tito: I koji su se već obogatili. To je klasni neprijatelj. I takve moramo ne samo isključiti iz partije nego i administrativno goniti. Moramo vratiti ono što su oduzeli onima koji su stvarali ta iobra.

Dakle, sa demokratijom smo išli u preveliku širinu, prije nego što o j je bio očišćen put. To su određene snage vješto koristile i upravo one ianas bjesne protiv nas, viču kako smo protiv demokratije. Ne, mi nismo protiv demokratije. To smo dokazali, i te kako smo dokazali. Pa zar e može dokazati nečim većim od onoga što je naša radnička klasa izvoevala, a to je samoupravljanje. To je po svim pravilima marksističke i enjinističke nauke najdemokratskiji i najpravičniji put razvitka. To je edna velika tekovina.

Kada smo mi zaboravili radničku klasu? Nikad je nismo zaboravili. Uvijek smo tražili da se prema radničkoj klasi treba odnositi kao jrema najvažnijem faktoru našega društvenog razvitka. Isticali smo i stičemo da je ona temelj cjelokupne izgradnje, jer to nitko drugi ne može biti. Komunisti su avangarda radničke klase; mi se borimo da telneljna prava radničke klase budu učvršćena. I to smo sada 21. i 22. amandmanom Ustava i ozakonili. Sad se radi o tome da se to i ostvari. /Vi ima velikih otpora; otpori se pružaju na razne perfidne načine. Liju krokodilske suze: „Radnička klasa, radnička klasa" — samo na riječima. U stvari tehnokratizam, birokratizam, klasni neprijatelj — svi spadaju u to društvo — svojim postupcima i svojim ponašanjem daju tome Dtpor. Zato moramo imati Savez komunista ne samo jedinstven nego i lovoljno osposobljen — i teoretski i praktično — barem njegov najvećio, kako bismo doskočili svim mahinacijama raznih protivnika intenska radničke klase u našem društvu, kako bismo doskočili svima koji ele spriječiti jačanje njegove odlučujuće uloge. A toga ima ne malo, i ni sada moramo u bitku.

U stvari, mi smo već stupili u borbu i nećemo nikome dopustiti da nas ometa. Nikakav liberalizam i nikakva bolečivost apsolutno tu nemaju mjesta. To je jako štetno, i mi ćemo morati biti nemilosrdni. To ie znači vraćanje nazad, nego to znači kretanje naprijed, pravilnim putem razvitka koji naš narod traži. Zar bi široke mase nama dale povjerenje, kao što nam ga daju, kad ne bismo bili u pravu?! Mi hoćemo ne čvrstu ruku, nego da čvrsto stojimo na pozicijama radničke klase i ivangardne uloge komunista ...

(sto, 17—20.

ZAVRŠNA REC J. B. TITA NA SASTANKU SA RUKOVODEĆIM
DRUŠTVENO-POLITIČKIM AKTIVOM SR SRBIJE

Oktobra 1972.

Drugovi i drugarice, pažljivo sam slušao četiri dana sve diskusije koje su vođene na ovom sastanku. Odmah da vam kažem da nemam namjeru da se postavljam u ulogu nekog arbitra, već želim da vam kažem svoje mišljenje o problemima, koje ste iznosili i o situaciji u Savezu komunista Srbije, kako na nju ja gledam. Nešto od toga rekao sam već u svojoj uvodnoj riječi koju je velika većina prihvatila, iako je bilo i onih koji se o njoj nisu izjasnili.

Međutim, moram odmah da vam kažem da meni vrlo malo ili gotovo ništa ne znači prihvatanje kritike na riječima, uz istovremeno dokazivanje kako je, eto, kod vas uglavnom sve dobro, a da tek jedva tu i tamo postoje neke slabosti i nedostaci.

Dozvolite da vam u početku skrenem pažnju na nekoliko činjenica o stanju u našoj zemlji i SKJ, i posebno Savezu komunista Srbije. Ima sličnih problema i drugdje. Zato mislim da raspravljanje o vašim problemima ima širi značaj. Ne samo zbog toga što ste vi brojčano najjača organizacija u SKJ i što je Srbija naša najveća republika, već prije svega zato što se radi o osnovnim problemima našeg društva i našeg Saveza komunista Jugoslavije koji su od presudnog značaja za dalji tok naše revolucije.

U posljednje vrijeme više puta sam kritički govorio o stanju u našem društvu uopšte... Na kraju, svoja gledanja na situaciju izneo sam jasno u intervjuu „Vjesniku“, a zajedno sa Izvršnim biroom uputio sam 0 tome pismo svim članovima SKJ.

Duboko sam ubijeđen da na naše probleme, negativnosti i zadatke, odnosno na kurs koji imamo, isto kao i mi, gleda radnička klasa Jugoslavije i ogromna većina radnih ljudi u Srbiji i cijeloj zemlji.

Radnička klasa, radni ljudi naše zemlje, su ti koji zahtijevaju razrješenje problema i odstranjivanje negativnosti. Oni traže izvršavanje prihvaćenih stavova njima je dosta i rezolucija, i deklaracija, i pričanja bez akcije. (Naši radni ljudi već duže vremena oštro upozoravaju na anomalije, na našu neefikasnost i neaktivnost. Naš revolucionarni zadatak 1 jeste da tu situaciju prevaziđemo. Samo tako ćemo obezbijediti povjerenje u Savez komunista Jugoslavije i samo tako će radnička klasa i svi radni ljudi Jugoslavije slijediti našu liniju i našu politiku.

Mislim da ovdje ne treba da govorimo o tome kako su taj naš kurs, komunisti i svi radni ljudi prihvatili i kako iz cijele zemlje i Partije dobijamo informacije o podršci kursu, to jest Pismu Izvršnog biroa i mojim govorima, a i govorima drugih drugova.

Jedno od osnovnih pitanja koje se ova četiri dana na ovom sastanku bezbroj puta postavljalo, bilo je da li je linija Saveza komunista Srbije u skladu sa linijom SKJ ili nije. U osnovnim pitanjima, kao što su borba za samoupravljanje, borba protiv nacionalizma i birokratizma, ostvarivanje radničkih amandmana i još neka, mislim da ne bismo mogli govoriti o različitoj liniji. Međutim, prihvatanje linije SKJ koja je ustanovljena našim Programom i razvijena u odlukama Devetog kongresa, Prve i Druge konferencije SKJ, pretpostavlja i odlučnu borbu za izvršavanje te linije na svim frontovima. Ponavljam, na svim frontovima. A to znači paralelnu borbu sa jednakim intenzitetom, i protiv biro-

kratskih, dogmatskih, konzervativnih snaga i rankovićevaca, kao i protiv anarholiberalizma klasnog neprijatelja, nacionalizma i malograđanskih shvatanja. Omalovažavanje borbe protiv anarholiberalizma i klasnog neprijatelja znači u suštini oportunistički navodi vodu na mlin onih snaga koje su za čvrstu ruku, odnosno koje teže ka birokratizmu, dogmatizmu itd. Takvih pojava bilo je kod vas, i ne samo kod vas.

Pored tih opasnosti, postoje još i druge koje su takođe od značaja za cijelu našu zemlju. Naime, postoje konkretne manifestacije koje bi mogle značiti, a ponekad već i znače, da se CK Srbije konfrontira sa organizacijama drugih naših republika. A, radi se o sledećem momentu:

Posljednji ustavni amandmani su prihvaćeni i politički afirmisani ali su u većoj mjeri naglašavani oni koji govore o samostalnosti, suverenitetu republika i njihovoj poziciji u Federaciji, dok su radnički amandmani više deklarativno popularisani. Izostalo je ono što bi značilo njihovo sprovođenje u život, a što bi se moralo ogledati prije svega, u korjenitoj promjeni fizionomije banaka, reeksportera, spoljne trgovine i trgovine na veliko, i gdje praktički nije gotovo ništa učinjeno. Ili se govori da se, dok se amandmani ne razrade, ne može ništa bitno ni promijeniti u ovim organizacijama, ili se sa formalnom izmjenom statuta, recimo, banaka, smatra da je sve učinjeno. U ovom pitanju se, među tim, radi o najdubljoj kritici koja se gotovo iz svih republika upućuje na koncentraciju kapitala i zadržavanje kapital-odnosa u ovim institucijama, što ima dalekosežne političke i ekonomske implikacije u cijeloj zemlji. Istina je da to nije problem samo Srbije, ali je istina i to da ovakvo stanje pothranjuje nacionalizam i stvara nepovjerenje u međusobnim odnosima.

Lakše je govoriti o borbi protiv hegemonizma i nacionalizma, nego se latiti teškog, ali jedino mogućeg zadatka da se mijenja to izvorište prevaziđenih odnosa koji, osim toga, pothranjuju nacionalizam i hegemonizam.

Htio bih da kažem nešto i o različitim kriterijima borbe protiv klasnog neprijatelja. Imam utisak da je kod vas taj odnos bio liberalniji, i u idejno-političkom konfrontiranju, i u pogledu politike krivičnog gonjenja, izricanja presuda, pa i prikazivanja kroz sredstva informisanja. I to je izazvalo nepovjerenje u međusobnim odnosima između partijskih foruma u Srbiji i u Jugoslaviji uopće. To se kod vas opravdavalo time da se borba vodi protiv ideja, a ne protiv ljudi, i upotrebom drugih, „demokratskih“ metoda, kao da ljudi nisu nosioci ideja — što je, zapravo, davalo prostor protivničkim gledištima i s desna i sa lijeva. Nacionalističke i druge pojave u štampi, publicistici i izdavačkoj djelatnosti, a i tolerisanje ultralijevih, sa tezom da se radi o ljudima koji su za idejno samoupravljanje, ali da su samo nerealni, da imaju iluzija — je jasan dokaz da su oslabljeni i idejna borba i revolucionarnost u toj borbi. (Na taj način, i sam pojam socijalističke demokratije dobio je primjese građanske demokratije, a od toga do potcjenjivanja klasnog momenta u čitavoj našoj revolucionarnoj borbi nije daleko.

Želim da vas upozorim na činjenicu da je način tretiranja političkih zbivanja u drugim republikama u beogradskoj štampi — i pored višestrukih upozorenja i protesta iz nekih republika — ostao u dobroj mjeri nepromijenjen, i što nije doprinijelo boljem međusobnom razumijevanju. Radilo se o tome da su, na osnovu registrovanja određenih pojava u drugim republikama, stvarni utisci da u njima djeluju snage

koje su konzervativno orijentisane za razliku od stanja u Srbiji gdje progresivne snage vode bitku za socijalističku demokratiju. Moram reći da je štampa u inostranstvu, za napade na Jugoslaviju, u dobroj mjeri koristila izvore beogradske štampe i prihvatila takve ocjene.

Drugarice i drugovi, skoro svaka diskusija je započinjala gotovo zaklinjanjem na vjernost meni. Meni to ne treba. Vjernost politici SKJ dokazuje se njenim izvršavanjem. Uz to se čula i teza dokazivanja kako mene srpski komunisti vole. To me vrijeđa, drugovi. Dobar dio svog revolucionarnog rada i života proveo sam ovdje, među srpskim komunistima. Ustanak smo započeli na teritoriji Srbije. Nikada se, barem meni, nije postavio problem odnosa ni sa srpskim, ni sa bilo kojim drugim komunistima. Ja sam član SKJ, jugoslovenski komunista i rukovodilac. Teško mi pada da sada ponovo o ovome moram da govorim. Otvoreno vam kažem, bojim se da to nije pokušaj da bi se politikantskim kombinacijama lansirala teza o mom sukobu sa srpskim komunistima, koji niti postoji, niti je ikada postojao.

Stoji, međutim, činjenica da je bilo pojedinih slučajeva da se nepovoljno i nedozvoljeno govorilo, ne samo o meni kao ličnosti i čovjeku, nego se nije vodilo računa ni o tome da sam predsjednik SKJ i to dugo vremena — od 1937. godine, ja sam na glavnom rukovodećem položaju — i da, kao takav imam odgovornosti za stanje u cijelom Savezu komunista Jugoslavije i svakom njegovom pojedinačnom dijelu. Ja, međutim, nisam obraćao pažnju na sve to dok to nije postalo jedan od elemenata špekulacija koje mogu imati šire političke posljedice.

Pogotovu mi je teško palo kada se počelo pričati da sam ja jedan od onih koji, tobože, žele vraćanje na staro, da ja, tobože mijenjam politiku SKJ, da revidiram odluke Devetog kongresa i da to činim bez demokratske diskusije. Ovakve priče imaju za cilj da našu sadašnju zajedničku akciju za razrješavanje otvorenih problema i odstranjivanje negativnog iz našeg društvenog života, proglase za mijenjanje politike i vraćanje na staro. Neću ponavljati šta u suštini, iza takvih nastojanja, objektivno, a ponekad i subjektivno, može da stoji.

Da vidimo samo neke tačke na kojima se želi osporiti ono što je sada došlo do izražaja i u mojim govorima i u pismu.

Pomenuo bih najpre demokratski centralizam u SKJ i težnju da od SKJ stvorimo jedinstvenu, snažnu partiju, organizaciju radničke klase. O tome postoje vrlo jasne odluke i Devetog i ranijih kongresa. Druga je stvar, međutim, što smo mi na to zaboravili, ili što to nismo sproveli u život. Ja tvrdim da je jedan od osnovnih uzroka stanja u našoj zemlji, upravo zapostavljanje ove naše obaveze.

Iz Programa i Statuta Saveza komunista Jugoslavije jasno se vidi uloga naše organizacije u našem samoupravnom društvu. Uvijek sam govorio da su komunisti odgovorni za daljni razvitak naše zemlje i socijalizma. Nikada nismo mislili da organizovanje... vi i društvu znači odvajanje, ili distanciranje Saveza komunista od obaveza i odgovornosti da idejno-politički, akciono i organizovano djeluje i da komunisti kao pojedinci u svim tim institucijama sprovode politiku Saveza komunista Jugoslavije. Ovaj stav je zlonamjerno iskrivljen i pogrešno tumačen — i kao težnja za ponovnim podržavljenjem Partije, i da svako treba da snosi odgovornost samo za rad u svom domenu, pri čemu je uloga Saveza komunista svedena na najopštije idejno vaspitanje članova. Ali, koliko je bilo i tog idejnog, to ćemo kasnije da vidimo. To, u stvari, znači

pokušaj pretvaranja SK u diskusioni klub. Međutim, čak ni ta uloga političkog predvodnika nije ispravno obavljena.

Napominjem samo primjer da nije slučajno da je marksizam gotovo iščezao iz nastavnih programa naših univerziteta i drugih prosvjetnih institucija.

A šta da se kaže o idejnom nivou i marksističkom prilazu kritike, 0 prezentiranju međunarodnih i unutrašnjih događaja u štampi, o stanju u našoj historiografiji, i slično. Dakle, ni ti zadaci nisu izvršeni. A pokušava se lansirati da je akcija za osposobljavanje Saveza komunista — vraćanjem na staro, na centralizam, konzervativizam, itd.

Savez komunista Jugoslavije je politička organizacija koja je sebi postavila kao cilj izgradnju socijalizma u samoupravnom društvu, što znači stalnu borbu za osposobljavanje samoupravnih, državnih i drugih društvenih struktura za postizanje tog cilja. To istovremeno znači i odgovornost komunista za taj put — i kao pojedinca, i kao foruma, i kao organizacije u cjelini. Neka oni koji se sa takvom pozicijom Saveza komunista ne slažu to otvoreno kažu, a ne da pokušavaju da tu akciju prikažu kao vraćanje na staro. U suštini, protivljenje ovom stavu stvara osnove i pogodno tle za djelovanje, unutar SKJ, tuđih shvatanja, protivničkog uticaja, za razvodnjavanje i stvaranje uslova za grupашku i frakcionašku djelatnost svih onih koji u slabljenju SKJ vide šansu za restauraciju bilo etatističkog, birokratskog koncepta Partije i čvrste ruke, bilo njeno pretvaranje u partiju malograđanskog tipa.

Nije slučajno da baš u ovo vrijeme imamo pojavu grupašenja pa 1 frakcionaškog djelovanja. Iz historije naše Partije, iz historije radničkog pokreta uopšte, znamo da su takve pojave izbijale na površinu uvijek kada je radnička partija gubila svoju jasnu idejnu orijentaciju i svoju organizacionu i akcionu sposobnost, kada je gubila vezu sa radničkim masama.

Tražio sam i tražim neposredni uticaj radničke klase u Savezu komunista i u društvu uopšte, insistirajući na tome da radnička klasa u cijeloj zemlji ima jedinstvene interese i da ne postoje posebne radničke klase u republikama i pokrajinama. Na riječima to prihvataju svi. Međutim, praksa izgleda drukčije. U praksi su se pomiješali naše odlučno opredjeljenje za samostalno odlučivanje i suverenitet naroda i narodnosti, odnosno republika i pokrajina, i klasna solidarnost i jedinstvo radničke klase. . . našem sistemu, u našim uslovima, na današnjem stupnju razvitka društvenih odnosa Saveza komunista Jugoslavije ova koheziona i integraciona snaga koja je, uz jedinstven produkcionni odnos, jedina snaga sposobna da razrješava sve društvene i ekonomske protivječnosti u našoj zemlji.

Zapostavljena je i jedna od najvažnijih obaveza Saveza komunista, a to je kadrovska politika. Pod njom podrazumijevam prije svega, obnovu SKJ i SKS, kroz bitno poboljšanje njenog socijalnog sastava. Svi ističemo i hvalimo se da je u Jugoslaviji ogromno narasla radnička klasa, a, u isto vrijeme, konstatujemo da u Partiji, relativno opada broj radnika u najširem smislu riječi od manuelnog do visokoobrazovanog, jer je za mene sve to radnička klasa. Još je nepovoljnija situacija kada se gleda sastav naših partijskih organa, državnih i društvenih foruma, od opštine do federacije. Ovakav sastav ima za posljedicu forumski rad, bavljenje sobom, nekom opštom politikom, a zapostavljanje živog intenzivnog kontakta i rada u bazi, u osnovnim organizacijama, njihovo ja-

čanje i, uz sagledavanje problema koji se u njima javljaju, građenje naše ukupne politike odozdo do gore. Veliki intenzitet rada foruma uz relativnu pasivnost osnovnih organizacija nije karakteristika revolucionarne partije koja crpi svoju snagu iz života i aktivnosti članstva. Slušajte samo, drugovi, sastanke naših osnovnih organizacija oko pisma i kako se to prihvata, pa ćete vidjeti kako se ta diskusija razlikuje od ove ovdje.

Dok naglašavam potrebu privlačenja mladih i prenošenja odgovornosti na mladu generaciju, stanje, na primjer, na našim univerzitetima i školama govori suprotno. Organizacije SKJ na univerzitetima nemaju ozbiljnog uticaja. Osnovne organizacije na univerzitetima i školama su malo aktivne. A to u cjelini slabi veze Saveza komunista Jugoslavije sa budućom inteligencijom. Jer, niti djelujemo tako da stvaramo dobre komuniste koji će sutra biti sposobni da stvarno preuzmu odgovornost za dalji razvitak socijalizma u našoj zemlji, niti vodimo pravu bitku i pružamo otpor protivničkim tendencijama koje, dijelom prenošene iz inostranstva, a dijelom pothranjivane od neprijateljskih snaga u zemlji — bujaju na univerzitetima. I umjesto da samokritički ocijenimo tu nepovoljnu situaciju i utvrdimo prave uzroke tog stanja, govori se čak da se u vrhu Saveza komunista uvriježio antiintelektualni kurs čime nas se želi odvojiti od inteligencije i njenog doprinosa našoj borbi. Istina je, međutim, suprotna. Mi imamo stvarnu potrebu za doprinosom inteligencije. Njoj su vrata Partije i naše borbe otvorena. Njen doprinos ne može biti zamijenjen bilo čime. Razumije se, to ne znači da treba gledati na inteligenciju kao na homogenu cjelinu, odnosno ne vidjeti one struje koje u njoj objektivno postoje, na koje treba jasno ukazati i protiv kojih se treba boriti, upravo radi afirmacije stvarnog doprinosa stvaralačke i socijalistički orijentisane inteligencije.

Moram, isto tako, reći, kad se govori o mladoj generaciji, da se, prije svega, naglašava problem mlade inteligencije, a nedovoljno se vodi računa i ukazuje da je u mladoj generaciji njen najbrojniji dio radnička omladina, koja i sada, a i u budućem razvoju našeg društva, po brojnosti i po svojoj društvenoj ulozi, ima i imaće dominantan značaj. Otuda briga o njenom obrazovanju. Politički i partijski rad u njenim redovima je naš prvenstveni i trajni zadatak. Od velikog je značaja da se ne prave vještačke barijere među pojedinim dijelovima omladine na liniji politike Saveza komunista Jugoslavije.

Drugarice i drugovi.

Moram istaći da nikad nisam niti hoću da potcenjujem uspjehe koje je u borbi za izgradnju socijalističkih odnosa dostigao Savez komunista Srbije, pa i njegov sadašnji Centralni komitet i njegovi izvršni organi. Bilo bi nemarksistički, a i neobjektivno tvrditi suprotno. Međutim, danas govorimo o našim problemima i slabostima sa željom da ih prevaziđemo.

Zato želim ovdje da kažem, da kada se vodi diskusija o liniji Partije, njenim rezultatima i slabostima, onda broj diskutacija za ili protiv jedne određene teze ili ocjene stanja nije presudni faktor za revolucionarno opredjeljenje i ocjenu kuda treba ići i šta treba činiti. Pogotovo ne kada se to radi u jednom forumu, jer život teče mimo foruma. I tek ukupno opredjeljenje komunista u cijelom Savezu, opredjeljenje radničke klase, je jasno ukazivanje na to koji kurs treba prihvatiti i za šta se treba boriti.

A sada da pređem konkretno na diskusiju i na utiske koje sam stekao. Kada se radilo o tome da se ljudi kritički osvrnu na slabosti o kojima sam ja ukratko govorio u svojoj uvodnoj riječi, već u početku sam video da diskusija uzima sasvim drugi pravac nego što sam to želio i mislio da treba da bude odgovor na moje kritike i prije ovog sastanka i u uvodnoj riječi.

Pokazalo se, naime, da ima ne mali broj drugova, mislim u prvom redu rukovodećih, koje sam slušao, koji su imuni od takvih vrlina kao što je samokritika. O tome bih želio malo više da kažem.

Poznato je da su kritika i samokritika, uvijek bile u našoj Partiji odlučujući faktor, naročito kada je dolazilo do izvjesnih kriza i potrebe da se uspostavi jedinstvo. Mislim, u prvom redu na jedinstvo misli i akcije što je danas naročito važno. Kritika pomaže da dublje sagledamo razne slabosti, razne promašaje, propuste, itd. Samokritika nam pomaže da se sve to lakše i čim prije ukloni.

Samokritika djeluje vaspitno i učvršćuje lik komunista, lik revolucionara. IBojati se samokritike kao i kritike, to je malograđanska osobina i komunisti moraju savladati u sebi tu manu.

Zašto je ovaj sastanak održan. Da li je situacija u SK Srbije dobra ili nije? Ja smatram, kao i većina, ne samo koji sjede ovdje nego i vani, da situacija nije dobra. To nas je, naravno, i dovelo do toga da moramo učiniti sve, da tu situaciju popravimo.

Na primjer, ja se ne slažem sa tezom koja je u diskusiji iznesena da nije trebalo održati takav sastanak, jer on vodi rascjepu u Savezu komunista Srbije. A u isto vrijeme se kaže da se slaže sa mojom kritikom u uvodnoj riječi. Vidite, drugovi i drugarice, takvih kontradikcija bilo je ovdje ne samo u diskusiji. Priznaju moju kritiku, ali se to, eto njih ne tiče, to jest drugova koji su trebali otvoreno da se osvrnu na svoj rad, na svoje propuste', drugim riječima koji su bili kritikovani. Trebalo je da se oni i postave kao komunisti na ovom sastanku.

Ja smatram da je ovaj sastanak bio neophodan, da mi moramo učiniti sve da on ima efekat i značaj kakav smo, mislim očekivali i ja i svi vi za jedinstvo Saveza komunista Srbije, a to znači i za jedinstvo Saveza komunista Jugoslavije.

Da sada vidimo neka izlaganja sa obje strane. Više drugova je podvuklo u svojim govorima da postoje dvije strane, tj. jedna koja se brani od kritike, i druga koja kritikuje. Tako se nikad ne postavlja među komunistima, to jest ne bi se smjela vršiti takva podjela, već bi trebalo da izvršimo analizu i nađemo zajedničko gledanje kako na propuste i greške, tako i na buduće akcije.

Mnoge postavke iznesene u diskusiji — kao i ono što sam rekao i svojoj uvodnoj riječi — odnose se ne samo na Savez komunista Srbije, nego i na Savez komunista Jugoslavije u cjelini. Mislim da su one /ečim dijelom bile u skladu sa pismom Izvršnog biroa i govorima mojim i mojih saradnika.

I Ja mislim, drugovi, da moramo imati smjelosti i priznati da je nezdrava situacija u Savezu komunista Srbije, uopšte, rezultat raznih slabosti i grešaka, o čemu je ovdje govorio priličan broj drugova.

Bilo je ovdje pitanje zašto se tu ne iznose pojedini slučajevi, pojeline greške i slabosti. Ja sam, drugovi, u svojoj uvodnoj riječi kazao da nislim da ovaj sastanak ne bi trebalo da se bavi, da se optereti mnogo>rojnim sitnim stvarima, jer bi to suviše uzelo vremena, i vjerovatno >i diskusija i rad toga sastanka dobili nepoželjan karakter.

Ja lično imam dosta materijala iz štampe, govora, izjava, itd. nekih rukovodećih drugova iz Saveza komunista Srbije iz kojih se jasno vidi da ima stvari i formulacija koje su kontradiktorne a u njima ima direktnih i indirektnih polemisanja sa mojim, i ne samo sa mojim gledištim na razne probleme. I, razmišljajući ja sam prešao preko toga da iznosim te stvari, jer sam u prvom redu, očekivao da će sigurno biti drugova koji će to u samokritici sami kazati, tj. samokritički se osvrnuti na svoj rad. Ali to se nije dogodilo, i meni je to veoma, veoma žao.

Ovdje je bilo dosta diskusija o tome da li, osim generalne linije, postoji još jedna, da li je linija Saveza komunista Srbije suprotna liniji SKJ? Razumije se da, kao što sam već rekao, postoji samo jedna linija. No, nije ovdje riječ o tome da li postoji jedna linija ili ne, nego je riječ o tome da li se ta linija sprovodi u praksi. A da se ona nije u dovoljnoj meri sprovodila u praksi, to jasno pokazuje situacija koju sada imamo kod vas. Prema tome, ta linija je više verbalna i bez dovoljno efekta. Ima mnogo raznih uzroka zašto se ona ne sprovodi. Ali to ne znači da zbog toga postoji druga linija, već postoji pogrešno tumačenje, kod sprovođenja generalne linije postoji taktiziranje, oklijevanje, oportunistizam, itd. Što se onda, razumije se, sve svodi na neslaganja. Eto, o tome smo ovdje trebali i morali govoriti, a nismo govorili.

Ovih dana sam pročitao mnogo materijala sa raznih sjednica i sastanaka rukovodstva Saveza komunista Srbije. I moram da kažem da nisam vidio razlike sa odlukama SKJ, i da su te odluke koje su na tim sastancima donešene bile pravilne. Ali, kao što sam već rekao, to nije dosta. Dokumenti, odluke i govori, nisu dovoljni da se otklone neke idejne razlike. A one kao takve postoje, kada se odluke ne sprovedu u život. Ja znam da to često ometaju kuloarske malograđanske i druge snage otpora, odnosno pritiska. U tome i jeste stvar da budemo nepopustljivi i odlučni protiv takvih elemenata odnosno protivnika. Prema tome krajnji je momenat i zadatak svih članova SKJ da se povede odlučna borba protiv svih onih koji se upinju da potkopaju vodeću idejnu ulogu SKJ.

Ja se potpuno slažem da je CK SK Srbije imao rezultata u svom radu. Kao što sam već malo prije kazao, ja smatram da ovdje nema nikoga koji bi mogao da ospori da je rezultata bilo. Ali ovdje se ne radi o tome da nabrajamo svoje rezultate,, nego da razmotrimo ono što je stvorilo situaciju, kakvu imamo danas i da na osnovu toga sagledamo potrebu da što prije uklonimo sve ono što smeta jedinstvu Saveza komunista, i efikasnom sprovođenju odluka Saveza komunista Jugoslavije i od Juka SKS.

Niko ne može osporiti da postoje greške i slabosti u radu i ponašanju. Toga ima dosta, ja to znam. Jer ja sam više puta, unapred nekoliko mjeseci, mogu reći cijele godine, izražavao svoje nezadovoljstvo i upozoravao sam na razne stvari a nisam dočekao da se one isprave.

I sada ovdje, ja sam dobio utisak da se radi ne o tome kako ukloniti sve ono što ometa idejno i akciono jedinstvo u sprovođenju generalne linije, već o tome — ko će koga. Već prije nego što smo završili rad po Beogradu se počelo govoriti da su pobijedili oni koji su bili kritikovani, a ne oni koji su kritikovali i da će se sa takvima morati obračunavati. Takvo ponašanje nije u skladu sa ponašanjem pravog komunista pa bilo sa koje strane ono dolazilo. Umjesto da ozbiljno prihvatimo borbu protiv klasnog neprijatelja, protiv svih negativnosti u SKJ koje koče sprovođenje generalne linije u praksi, neodgovorno se priča i prijeti obra-

čunavanjem. Vidite, drugovi i drugarice, kad bismo mi dozvolili da se obračunavamo unutar Saveza komunista na takav način koji ima žig frakcionastva, onda bismo došli u još veće teškoće. Ja mislim da o tome tako misli i većina članova SKJ i SKS i da oni od nas očekuju sasma nešto drugo. Mi se moramo obračunavati sa ovima koji stoje na drugoj strani barikade, sa klasnim neprijateljem. A ukoliko se radi o čišćenju redova partije, odnosno Saveza komunista, onda se to mora raditi u procesu izvršavanja odluka koje se sada postavljaju pred Savez komunista Jugoslavije i Savez komunista Srbije.

Ja sam već jedanput govorio da je nedopustivo takvo stanje kao što ga imamo u Beogradu, gdje se osjeća jak uticaj sitnoburžoaske stihije malograđanštine, raznih kuhinja, itd. No, to se ne odnosi samo na Beograd. To se tiče svih većih gradova u Jugoslaviji. Beograd ima preko 100 hiljada članova Saveza komunista. Ima preko 400.000 radnika. Njihov uticaj, duh graditelja socijalizma treba da vlada u ovom gradu. Toga, međutim, nema dovoljno, jer se previše radilo forumski, bez čvrste povezanosti sa radničkom klasom, a naročito sa članstvom SKS.

Još jedanput želim upozoriti na značaj pisma koje smo uputili ja i Izvršni biro. Nemojte da se ponovi stara praksa da se ono samo pročita i da se onda stavi ad akta. Pismo i sve ono što je u posljednje vrijeme stavljeno u zadatak članovima Partije treba sprovoditi u procesu rada i aktivnosti. U bazi, u partijskim organizacijama znače koje su njihove greške i šta treba kritikovati. Svaki će tu naći nešto i o sebi. I tako treba da se sprovodi pismo, i to ne za nekoliko dana, nego sve do Desećetog kongresa. Ja mislim, drugovi, da smo sada mi veoma odgovorni, da ne samo verbalno prihvatamo pismo nego da brzo, ali i postepeno izvršavamo zadatke na osnovu njega. Treba da kažem da su svi radni ljudi, svi narodi naše zemlje veoma zainteresovani i da vide mogućnost da izađemo iz svih teškoća koje imamo, pod uslovom da rukovodstva idu u korak sa željama koje postoje u narodu, u masama.

Radnička klasa Jugoslavije, naročito Srbije, očekuje da će odgovorni forumi SKS odmah pristupiti konkretnoj borbi za realizaciju pisma i onog o čemu smo moji drugovi i ja u posljednje vrijeme govorili. O tome su, na forumima, govorili i rukovodeći drugovi iz Srbije. Samo to treba sprovoditi u djelo. Dakle, dajmo, uskladimo onda te naše težnje i stavove i sprovodimo ih u praksi. Tek onda će nam ljudi vjerovati.

Neki drugovi govorili su ovdje o opasnosti cijepanja SKS. Ja se s tim ne slažem. Da postoji neslaganje — to je tačno, ali, uglavnom, između odgovornih drugova, a ne u članstvu. Do cijepanja bi moglo doći ako bi se išlo putem frakcionaške borbe. A mi to ne možemo dozvoliti.

Neka se ne nadaju mračne snage političkog podzemlja, nacionalisti, hegemonisti, rankovićevci, dilasovci i ostale antisocijalističke i antisamoupravne snage, koje ponovo dižu glavu, da, ako u Savezu komunista otvoreno raspravljamo o svojim poteškoćama i slabostima, to znači da mogu uspjeti njihove akcije i intrige. Na protiv, mi time stvaramo osnovu za još jaču borbu Saveza komunista Srbije i njegovog Centralnog komiteta protiv tih snaga. Savez komunista Srbije je uvijek znao pravilno ocijeniti značaj borbe protiv svih naših neprijatelja, i to će, ja sam u to siguran, činiti i ubuduće.

Zato ja apeliram na sve vas da prevazidete neslaganja, da se ujedinite na platformi pisma Izvršnog biroa Predsedništva SKJ i na odlučnom sprovođenju generalne linije u interesu radnih ljudi Jugoslavije. Na tome će nam naši narodi biti zahvalni.

Ja mislim, drugovi, da se vi slažete da na ovakvom **vanforumskom** sastanku ne može biti riječi o nekom personalnom pomjeranju u rukovodećim tijelima, jer su za to kompetentni samo vaši forumi. To je vaša stvar, stvar vašeg Centralnog komiteta. To kažem zbog toga što se govorilo da se ovdje namerava skidati neke druge sa funkcija. Mi imamo Statut i po njemu se mora postupati i u ovakvim pitanjima. Mislim da glavni kriterij za buduće pomjeranje mora biti ponašanje u sprovođenju zadataka koji sada stoje pred Savezom komunista Jugoslavije i Savezom komunista Srbije.

Ja smatram da je ovaj sastanak otkrio mnoge slabosti koje moramo čim prije savladati. A ja vjerujem da vi to možete i to je vaša dužnost. Hvala.¹

Komunist, 19. oktobar 1972.

¹ Srpski politički krugovi i najšire javno mnjenje doživljavali su prodor nacionalizma u Hrvatskoj kao direktno ugrožavanje srpskog naroda u Hrvatskoj, labavljenje temelja Jugoslavije i dalju ekspanziju drugih nacionalizama koji su pokazivali tendenciju da oslabe poziciju Srbije u Jugoslaviji i u Republici Srbiji. Zlokožno su odjekivali članci, parole i „analize“ da je Hrvatska opljačkana u Jugoslaviji i, na drugoj strani, aktivnost „Matice hrvatske“ kao stuba nacionalističke euforije. Nacionalističke snage u Hrvatskoj su za glavnog krivca počele označavati Jugoslaviju, Srbe i hrvatske komuniste koji su omogućili da se hrvatski narod nađe u diskriminisanom i navodno podređenom položaju. Posebno su teško padale optužbe na račun srpskog naroda u Hrvatskoj kao vladajućeg naroda, pri čemu je žrtva vlastitog nacionalizma predstavljana kao osnovni krivac zlehude sudbine hrvatskog naroda.

Na Drugoj konferenciji SKJ januara 1972. došlo je do osude prevladavanja tzv. kapital-odnosa i izjašnjavanja za prenos društvenih sredstava na organizacije udruženog rada. Uže rukovodstvo SK Srbije nastavilo je i posle ove konferencije sa politikom liberalizacije, stvaranja velikih privrednih i bankarskih sistema i propagiranjem koncepta „moderne Srbije“. Marko Nikezić je smatrao da put Srbije i Jugoslavije vodi stvaranju jedne savremenije privrede, racionalnije društvene organizacije, oslobođenju od „tutorstva“ partijskog vrha Jugoslavije. Putem prigušene političke kampanje i aluzijama se stavljalno do znanja da su konzervativne snage glavna prepreka da se ove zamisli ostvare i Srbija izađe na nove puteve razvitka. Ideal je postalo društvo moderne privrede i stvarne demokratizacije odnosa. Pod time se podrazumevalo da je došlo vreme oslobađanja od starih kadrova i njihove zamene novim, mladim i obrazovanijim. Pri tome se nije trebalo obazirati na samoupravljanje koje su tehnokratske snage svodile na nemog posmatrača procesa odlučivanja, zapravo na glasačku mašinu. Samoupravljanje nije otvoreno napadano, ali je u praksi svodeno na ljušturu kojoj se davala samo verbalna podrška. Rukovodeća grupa u SK Srbije je glavnu opasnost u političkoj sferi videla u restauraciji birokratskog centralizma koji bi ugušio demokratski kurs razvitka. Umesto srpske brige za Jugoslaviju trebalo je unaprediti sistem društvenih odnosa i proizvodnju, i na drugoj strani sprečiti mešanje jugoslovenskog partijskog centra u poslove Srbije. Tekuća politika ekonomske i političke liberalizacije davala je Srbiji navodno šansu da se nađe na novom koloseku razvitka, oslobodi pritiska hrvatskog nacionalizma, onemogućujući jugoslovensku arbitražu u svojim poslovima, te okrene razvoju tržišne privrede i izvozu. Nikezić je naglašavao opasnost od centralizovanog uređenja odnosa preko Jugoslavije, čak i onih stvari koje su bile u nadležnosti republika i pokrajina. Zalažući se za demokratizaciju srpskog društva vodeća grupa u CK SK Srbije je videla glavne protivnice u „čvrstorukskoj“ tendenciji, uspostavljanju centralističke i podržavljene privrede, povraćaju na staljinističku partiju.

Ova linija je podvrgnuta kritici jula 1972. od strane dela rukovodećih komunista, na sastanku političkih rukovodilaca Srbije. Tada se Tito sa Izvršnim birom Predsedništva SKJ obratio pismom članstvu Partije, septembra 1972. Tito se direktno angažovao oktobra 1972. sazivajući forum srpskih rukovodilaca iz partijskih i državnih organa Srbije i Jugoslavije na kome je učestvovao u direktnom raspletu političke krize i savlađivanju idejnih razlika. Na četvorodnevnom sastanku teklo je izjašnjavanje političkih rukovodilaca Srbije. Većina prisutnih se izjasnila u skladu sa tekućom orijentacijom srpskog rukovodstva. No Titova kritika (Završ-

na reč na ovom „samitu“) izazvala je pad. rukovodstva i poraz- inkriminisane političke struje. Sa političke scene uklonjeni su Marko Nikezić, predsednik i Latinka Perović, sekretar CK SK Srbije, kao i sekretar Gradskog komiteta SK Beograda Bora Pavlović. Krajem 1972. ostavke su podneli i Mirko Čanadanović, predsednik i Miloš Radojčin, sekretar Saveza komunista Vojvodine.

Sedmi kongres SK Srbije analizirao je partijsku opoziciju kao manifestaciju nacionalizma koja se skrivala iza osamostaljivanja centra moći u bankama i drugim ekonomskim organizacijama, nastojeći da podrije samoupravljanje.

Nacionalističke tendencije i autonomizam imali su uporišta i u drugim republikama: Sloveniji (gde je smenjen Stane Kavčič) i u Makedoniji (gde je došlo do smenjivanja S. Milosavljevskog i oslobađanja dužnosti K. Crvenkovskog posle isteka njegovog mandata u Predsedništvu SFRJ). Član izvršnog biroa Predsedništva CK SKJ Krste Crvenkovski je u Klubu samoupravljača u Zagrebu 25. oktobra 1970. rekao, između ostalog, da „ne vidi perspektivu za razvoj Srba u Hrvatskoj i Turaka, odnosno Albanaca u Makedoniji...“ S obzirom na oštro reagovanje na ovu njegovu izjavu među Srbima i pripadnicima JNA, Crvenkovski je tri nedelje kasnije autorizovao svoj tekst, koji je objavljen u „Vijesniku u srijedu“, 16. decembra 1970. pod naslovom „Republika kao država“. Preciziranjem svoje izjave Crvenkovski nije ništa bitnije izmenio u odnosu na njen prvobitni osnovni smisao, ako izuzmemo kondicionalnu formu govora. Na 27. sednici CK SK Makedonije Lazar Koliševski oštro je napao makedonske nacionaliste i separatiste. I pored kritika koje je doživeo na internim sastancima makedonskog rukovodstva K. Crvenkovski je ostao na funkciji do isteka mandata, 1974. godine.

Tada, međutim, nije došlo do kritike nacionalističkih tendencija na Kosovu. Kosovski komunisti zadovoljili su se optimističkim konstatacijama o uspešnom obračunu sa nacionalizmom na svom području.